Συγκριτική Μελέτη μεταξύ των συστημάτων απόκρισης Ελλάδας, Γερμανίας, Ιταλίας και Ισπανίας

–Policy brief –

Αυτή η δημοσίευση παράχθηκε με την οικονομική υποστήριξη του προγράμματος Rights Equality and Citizenship (REC) (2014-2020) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα περιεχόμενα αυτής της δημοσίευσης εκφράζουν τους συγγραφείς και μόνο και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αντανακλούν της απόψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Οι γενικές στοχεύσεις

Με βάση τη συγκριτική μελέτη των εθνικών νομικών πλαισίων, τις ισχύουσες πολιτικές και το κοινωνικό πλαίσιο που καθορίζει το επίπεδο της απόκρισης προς τις επιζώσες έμφυλης βίας και συγκεκριμένα προς τις ειδικές ανάγκες των γυναικών με μεταναστευτικό και προσφυγικό προφίλ, εντοπίσαμε τις κύριες προκλήσεις και τα κενά που πρέπει να αντιμετωπιστούν αλλά και τις καλές πρακτικές από τις οποίες μπορούμε να επωφεληθούμε.

Συγκεκριμένα εξετάσαμε: ζητήματα προστασίας και ασφάλειας ειδικά των πιο ευάλωτων πληθυσμών, όπως η υποδοχή και η στέγαση γυναικών και κοριτσιών, όπως αυτά ανακύπτουν από την εθνική διαχείριση των προσφύγων.

Τα συστήματα απόκρισης εξετάστηκαν σε σχέση με: α) τους κύριους (κρατικούς και μη-κρατικούς) φορείς που παρεμβαίνουν στο πεδίο, β) τα πολιτικά μέτρα και τις παρεχόμενες υπηρεσίες, γ) την υλοποίηση προγραμμάτων πρόληψης της έμφυλης βίας αλλά και των μέτρων ενσωμάτωσης για τους νεοεισερχόμενους πληθυσμούς.

Συμπερασματικά, προτάθηκαν συστάσεις και τροποποιήσεις της δημόσιας πολιτικής για την αναβάθμιση των υφιστάμενων συστημάτων απόκρισης.

Οι δυνατότητες απόκρισης σχετίζονται με:

Το μέγεθος και την ένταση του φαινομένου (αριθμός νεοαφιχθέντων), λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ελλάδα έχει συγκριτικά υποδεχθεί πολύ μεγαλύτερους αριθμούς προσφύγων τα τελευταία χρόνια σε σχέση με το παρελθόν.

Τις εξελίξεις του νομικού πλαισίου και τις σχετικές πολιτικές και τα προγράμματα που υλοποιούνται για να καταπολεμηθεί η έμφυλη βία.

Το βαθμό συμμετοχής και τον ρόλο που παίζουν οι οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών, μαζί με τις γυναικείες οργανώσεις αλλά και τις οργανώσεις της μεταναστευτικής κοινότητας, χωρίς να παραβλέπουμε την συνεισφορά των Διεθνών Οργανισμών όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (ΥΑ), η UNICEF, ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ) κλπ. τουλάχιστον στην Ελλάδα και την Ιταλία.

Το βάθος και την έκταση στην οποία η διάσταση του φύλου έχει ενσωματωθεί στις δημόσιες πολιτικές υποστήριξης των επιζωσών έμφυλης βίας σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και στις υφιστάμενες πολιτικές και προγράμματα ενσωμάτωσης που διευκολύνουν την επανένταξη των επιζωσών έμφυλης βίας.

Το βαθμό ανάπτυξης των προϋπαρχουσών εξειδικευμένων υπηρεσιών υποστήριξης σε σχέση με την τεχνογνωσία και την κατανομή των (ανθρώπινων και οικονομικών) πόρων που αντιμετωπίζουν τις διαφορετικές ανάγκες των προσφύγων/μεταναστριών επιζωσών έμφυλης βίας.

Τις διαδικασίες, τους μηχανισμούς και τα εργαλεία παρακολούθησης για το συντονισμό των ενδιαφερόμενων μερών και συγκεκριμένα μεταξύ των κρατικών και μη-κρατικών (ΜΚΟ) υπηρεσιών/προγραμμάτων, όπως για παράδειγμα τα δίκτυα, οι ομάδες εργασίας (working groups), τα πρωτόκολλα συνεργασίας και τα SOPs.

This Project is co-funded by the Rights, Equality and Citizenship Programme of the European Union

Σημαντικά Ευρήματα

Διαπιστώθηκαν κενά σε όλες τις χώρες σε σχέση με τον έγκαιρο εντοπισμό των επιζωσών έμφυλης βίας, την παραπομπή τους στις υπηρεσίες υποστήριξης και την ολοκληρωμένη υποστήριξή τους.

Συγκριτικά μικρός αριθμός υποθέσεων έμφυλης βίας καταγράφεται λόγω περιορισμών των αντίστοιχων υπηρεσιών, δηλαδή α) της έλλειψης εκπαιδευμένων και εξειδικευμένων επαγγελματιών πρώτης γραμμής, β) της έλλειψης διαθεσιμότητας υπηρεσιών διερμηνείας, γ)των συνθηκών διαβίωσης ειδικά στα σημεία εισόδου και στις εγκαταστάσεις υποδοχής και διαμονής (δηλαδή στα υπερπλήρη ανοιχτά κέντρα φιλοξενίας) που οδηγούν στην περιορισμένη πρόσβαση στις υφιστάμενες υπηρεσίες, αφήνοντας τις ανάγκες προστασίας ανεκπλήρωτες και δημιουργώντας κίνδυνο για έμφυλη βία και, κυρίως, αποθαρρύνοντας τις επιζώσεςαπό το να ζητήσουν βοήθεια.

Μεγάλη έμφαση δίνεται στα περιστατικά έμφυλης βίας που λαμβάνουν χώρα στην χώρα υποδοχής (Γερμανία, Ελλάδα), αφήνοντας κατά μέρος περιστατικά που έχουν συμβεί κατά τη διάρκεια του ταξιδιού ή στη χώρα προέλευσης (που σε πολλές περιπτώσεις αποτελούν το λόγο που πυροδότησε τη μετακίνηση από τη χώρα προέλευσης).

Κενά στα στοιχεία σχετικά με την έμφυλη βία

Και στις τέσσερις χώρες υπάρχει έλλειψη συστηματικών και αξιόπιστων στοιχείων σχετικά με την έμφυλη βία και συγκεκριμένα αναφορικά με τους μεταναστευτικούς/προσφυγικούς πληθυσμούς, παρά την ευρέως καταγεγραμένη εγγενή αύξηση της έμφυλης βίας κατά τη διάρκεια ανθρωπιστικών κρίσεων.

Τα διαθέσιμα στοιχεία που συγκεντρώνονται από διαφορετικούς κρατικούς φορείς (αστυνομία, δικαστικούς φορείς και φορείς υγείας) ακόμη και αν είναι διαθέσιμα, καταγράφουν μόνο ένα μικρό μέρος από τα πραγματικά περιστατικά. Επιπλέον, δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με νέες μορφές έμφυλης βίας όπως ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων, οι εξαναγκαστικοί γάμοι, οι απειλές για εγκλήματα τιμής κλπ., μορφές αρκετά συνήθεις στους γυναικείους προσφυγικούς πληθυσμούς.

Διαθεσιμότητα και προσβασιμότητα των υπηρεσιών υποστήριξης

Και στις τέσσερις χώρες έχουν συσταθεί εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης (συμβουλευτικά κέντρα, τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας, ξενώνες) που προσφέρουν ένα φάσμα από εξατομικευμένες υπηρεσίες όπως ψυχοκοινωνική υποστήριξη, πληροφορίες, νομική βοήθεια/νομική συνδρομή.

Τα εμπόδια στην πρόσβαση αυτών των υπηρεσιών από τους μεταναστευτικούς/προσφυγικούς πληθυσμούς παραμένουν λόγω μιας σειράς παραγόντων:

Γλωσσικά εμπόδια λόγω της έλλειψης επαρκών υπηρεσιών διερμηνείας ειδικά στις δημόσιες υπηρεσίες όπως στην αστυνομία, τα νοσοκομεία, τις κοινωνικές υπηρεσίες κλπ.

Οι επιζώσες αντιμετωπίζουν επίσης πολιτισμικά εμπόδια τα οποία δημιουργούνται από την χαμηλή πολιτισμική ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών πρώτης γραμμής.

This Project is co-funded by the Rights, Equality and Citizenship Programme of the European Union

Περιορισμένη ή πλήρης στέρηση πρόσβασης σε μέσα επιβίωσης/βιοπορισμού δημιουργεί έντονη εξάρτηση από τους δράστες, καθώς και δυσκολίες στην ανεξάρτητη πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου όταν οι επιζώσες έμφυλης βίας έχουν απομακρυνθεί από τον δράστη.

Περιορισμένος αριθμός προγραμμάτων ένταξης στην αγορά εργασίας (Ελλάδα-Ιταλία) σε αντίθεση με τις περιπτώσεις της Γερμανίας και της Ισπανίας που τα Υπουργεία Εργασίας υλοποιούν ενοποιημένα προγράμματα απασχόλησης ειδικά στοχευμένα στους προσφυγικούς πληθυσμούς που προσφέρουν στην κοινωνική και οικονομική αυτονομία των επιζωσών προκειμένου να αποφεύγεται η ανακύκλωση της εμπειρίας της βίας.

Η Ελλάδα αποτελεί παράδειγμα καλής πρακτικής για την προσφορά παροχών για την ένταξη των επιζωσών στην αγορά εργασίας η οποία, όμως, ακόμη δεν έχει αναπτυχθεί ώστε να συμπεριλαμβάνει προσφύγισσες επιζώσες, λόγω των εμποδίων στη γλώσσα.

Δεν υπάρχουν στοιχεία για τη σχέση του φαινομένου του trafficking με τις νέες προσφυγικές ροές. Οι εξειδικευμένες υπηρεσίες και πολιτικές για τα θύματα trafficking είναι περιορισμένες – με εξαίρεση την Ισπανία/Καταλονία.

Πολύ πιο ανεπτυγμένη θεωρείται η απόκριση της κυβέρνησης της Ισπανίας/Καταλονίας που έχει θεσπίσει ένα δίκτυο για την υποστήριξη και την επανένταξη επιζωσών έμφυλης βίας, το οποίο περιλαμβάνει ειδική τηλεφωνική γραμμή SOS, υποστηρικτικά γραφεία, και 60 ξενώνες που λειτουργούν ΜΚΟ, οι οποίες επίσης παρέχουν υπηρεσίες και υλοποιούν προγράμματα και στις χώρες προέλευσης.

Η υπογραφή ενός *ειδικού ιατρικού πρωτοκόλλου για θύματα ακρωτηριασμού γυναικείων γεννητικών οργάνων* αλλά και ενός αστυνομικού πρωτοκόλλου για την αναγνώριση εξαναγκαστικών γάμων παρά την έλλειψη σχετικής νομικής πρόβλεψης.

Σε όλες τις χώρες, με εξαίρεση την Ελλάδα, η πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης εξαρτάται από το νομικό καθεστώς (να έχει χορηγηθεί άσυλο) δημιουργώντας ένα φαύλο κύκλο εξάρτησης και αδυναμίας εγγύησης των δικαιωμάτων προστασίας τους .

Ανεπαρκείς γνώσεις του νομικού πλαισίου και μη σταθερή εφαρμογή των σχετικών υποχρεωτικών επαγγελματικών πρωτοκόλλων από τους δημόσιους λειτουργούς και την αστυνομία υπονομεύουν στην πραγματικότητα τις πολιτικές πρωτοβουλίες σε όλα τα επίπεδα.

Κενά στην εξειδικευμένη εκπαίδευση των επαγγελματιών σε όλο το φάσμα του δημοσίου αλλά και του προσωπικού των ΜΚΟ.

Οι σημαντικότερες ανεπάρκειες στις υπηρεσίες

Η δυνατότητα απόκρισης στις ανάγκες των νεοαφιχθέντων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επάρκεια και την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών σε σχέση με τη διαθεματικότητά τους, την πολιτισμική διαφοροποίησή τους, την προσαρμογή τους ανάλογα με τις διαφορετικές ανάγκες που προκύπτουν και την συμπεριληπτικότητά τους αναφορικά με συγκεκριμένες ομάδες όπως οι άντρες και τα LGBTQI άτομα.

Οι επαγγελματίες πρώτης γραμμής των εξειδικευμένων φορέων (κράτος και ΜΚΟ) δεν έχουν αντίστοιχη επαγγελματική εμπειρία και συχνά δεν είναι ενήμεροι/ες σχετικά με τις νομικές διαδικασίες.

This Project is co-funded by the Rights, Equality and Citizenship Programme of the European Union

Η παροχή υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής υποστήριξης είναι συνήθως βραχυπρόθεσμη και δεν υπάρχει διαθέσιμη ψυχο-θεραπευτική υποστήριξη (MhPSS) στις επιζώσες που συχνά αντιμετωπίζουν σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα.

Έχουν εντοπιστεί σημαντικά κενά στο συντονισμό ειδικά στην Ελλάδα και την Ιταλία, τα οποία οδηγούν στον κίνδυνο είτε της διπλοπαροχής υπηρεσιών είτε σε κενά των υπηρεσιών.

Προτάσεις πολιτικής

Υπάρχει μεγάλη αναγκαιότητα για την υλοποίηση προγραμμάτων και δραστηριοτήτων ενδυνάμωσης προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι οι προσφύγισσες/μετανάστριες λαμβάνουν γνώση των δικαιωμάτων τους, αποκτούν οικειότητα με το νέο κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον που ζουν, έτσι ώστε να κινητοποιήσουν τους δικούς τους πόρους, να αναπτύξουν τα ταλέντα τους και να ενδυναμωθούν ώστε να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της νέας ζωής τους.

Υπάρχει επείγουσα ανάγκη να ξεκινήσουν προγράμματα πρόληψης (κύρια και δευτερεύουσα πρόληψη) απευθυνόμενα στον αντρικό πληθυσμό αλλά και στις ντόπιες και προσφυγικές κοινότητες προκειμένου να αποφευχθούν περιστατικά έμφυλης βίας.

Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, είναι η εγγύηση όλων των κρατών-μελών της Ευρώπης για το σεβασμό των γυναικείων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η παροχή ενός ολιστικού τύπου υπηρεσιών υποστήριξης μέσα από γενναίες νομικές μεταρρυθμίσεις και πολιτικά μέτρα, η απαλοιφή όλων των εμποδίων στην πρόσβαση και κάθε τύπου αποκλειστικές διαδικασίες, η παροχή πολλαπλών ευκαιριών για αλληλεπίδραση με τον ντόπιο πληθυσμό προκειμένου να αποδομηθούν τα κυρίαρχα έμφυλα στερεότυπα.

Για αυτό το σκοπό, είναι εξαιρετικά σημαντικό να χτίσουμε πάνω σε μια κοινή αντίληψη αναφορικά με τους προσφυγικούς πληθυσμούς που φτάνουν στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, όχι ως μια «κρίση» αλλά ως μια «κοινωνία που μετακινείται» και χαρακτηρίζεται από ταξικές, έμφυλες, εθνικές και άλλες κατηγορίες αλλά και από ανάγκες και δικαιώματα.

This Project is co-funded by the Rights, Equality and Citizenship Programme of the European Union